

УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМИ РИЗИКАМИ: МЕТОДИЧНА БАЗА ОЦІНЮВАННЯ

Райхлінг Петер

Магдебургський університет Отто-фон-Геріке, м.Магдебург

Перерва Петро

Національний технічний університет «ХПІ», м.Харків

Ризик є невід'ємною характеристикою будь-якого економічного процесу, істотно впливає на виробничу діяльність господарюючих суб'єктів. Але усвідомлення об'єктивності цього факту замало. Для ефективної діяльності підприємств та організацій необхідно не тільки виявити та оцінити ризик, але визначити підходи до управління ним.

Управління ризиком включає розробку та реалізацію економічно обґрунтованих для підприємства рекомендацій та заходів, спрямованих на зменшення вхідного рівня ризику до прийняттого проектного рівня [1-14]. Набір цих заходів вбудовується у загальну систему вдосконалення та розвитку бізнесу, роблячи його більш прогнозованим та керованим. Політика управління ризиком для підприємства – це процес вироблення та реалізації програм, спрямованих на досягнення балансу між очікуваними вигодами від зменшення ризику у досягненні бажаного результату підприємницької діяльності та необхідними для цього витратами. У цьому очікувані вигоди – зниження втрат, стійкість системи та результату; витрати – витрати всіх видів реалізації заходів програм. Принципи формування політики управління господарськими ризиками [1, 4, 7, 9, 12]:

- оптимальне співвідношення вигод та витрат;
- максимум результату за прийняттого для підприємця ризику;
- оптимальна ймовірність результату;
- оптимальна коливання результату.

Політика включає стратегічні та тактичні рішення щодо реагування на потенційні ризики. Для ефективного управління ризиками у діяльності виробничого підприємства важливо мати повну та достовірну інформацію, вміти правильно проводити аналіз та оцінку всіляких ризиків у діяльності підприємства і лише на основі цих факторів можна буде прийняти вірні рішення та розробити стратегію з управління ризиками [2, 8, 11]. Тож прийняття рішень необхідно:

- дослідити ризики;
- визначити мету реагування на ризики (рівень допустимого ризику);
- визначити обмеження щодо вибору засобів реагування (строки,

ресурси, пріоритети (зовнішні та внутрішні));

- оцінити порівняльну ефективність заходів програми.

Значення дослідження ризиків полягає у можливості отримати для себе та зацікавлених у даному бізнесі груп необхідні дані для прийняття рішень про доцільність та характер передбачуваних дій та заходів щодо захисту від можливих втрат. Дослідження ризиків беззастережно включає два етапи:

а) ідентифікація ризиків – процедури розпізнавання зовнішніх та внутрішніх для діяльності підприємства ризиків;

б) аналіз ризиків – процедури виявлення факторів ризиків та оцінки рівня їхньої значущості, аналіз ймовірності того, що відбудуться певні ризикові події та вплинуть на досягнення поставлених цілей.

Аналіз ризиків можна поділити на два взаємно доповнюють один одного види: якісний та кількісний. Якісний аналіз має на меті визначити фактори, галузі та види ризиків. Кількісний аналіз ризиків повинен дати можливість чисельно визначити розміри окремих ризиків та ризику підприємства в цілому [5, 8]. Оцінка за критеріями та пріоритетами – перевірка на прийнятність ситуацій та рівнів ризику для організації.

Перерахуємо найчастіше використовувані методи проведення аналізу ризиків [1, 3, 10]:

а) побудова дерева рішень – опис кожного етапу реалізації проекту, з об'єктивною оцінкою ризиків, всіх витрат, а також ймовірних збитків та вигоди;

б) аналоговий – розробка нового проекту з урахуванням вже здійснених подібних проектів;

в) імітаційні методи – виражаються у проведенні багаторазових дослідів з макетом, у якому проектуються пошуки значень ризиків покровою;

г) експертний – такий метод застосовний, якщо вихідних даних недостатньо, або немає, і тоді залучаються експерти для об'єктивної оцінки ризику;

д) ймовірнісний – базуючись на статистичних даних, визначається ймовірність виникнення збитків, статистичні дані беруться за попередні періоди у певних зонах ризику;

е) метод аналізу показників граничного рівня – спрямований на визначення стійкості проекту до різноманітних факторів, здатних змінити умови реалізації даного проекту;

ж) метод аналізу чутливості проекту – спрямований на об'єктивну оцінку значень впливу вихідних даних, що застосовуються під час розрахунків змін результатів проекту;

з) метод сценаріїв – полягає у розробці кількох сценаріїв розвитку подій при реалізації проекту та пропонується їх порівняльна оцінка.

Сформулюємо низку критеріїв вибору методів та методик для оцінки ризиків у діяльності підприємства малого бізнесу:

- метод повинен бути оптимальним за складністю, зрозумілим усім експертам, придатним для регулярного застосування;

- має бути можливість адаптації методик оцінки ризиків до особливостей діяльності підприємства;

- застосування методу має бути економічно доцільним з точки зору витрат на проведення аналітичних процедур;

- для комплексної оцінки ризиків необхідно використання кількох методів оскільки більшість їх містить суб'єктивні елементи.

У запропонованій методиці зроблена спроба реалізувати дані критерії. Оцінку ризиків низки промислових підприємства було проведено методом експертних оцінок. Однак, слід враховувати, що експертна оцінка є дуже суб'єктивною, тому що всі ризики мають ймовірну природу виникнення. Важливим є те, що ризики мають бути прив'язані до певного тимчасового інтервалу та необхідно дати оцінку негативним подіям та їх наслідкам. Для проведення такої оцінки необхідно розробити спеціальні опитувальні листи, обрати висококваліфікованих спеціалістів та провести опитування індивідуально. Після того як всі фахівці опитані, необхідно провести ранжування результатів для оцінки ймовірності та значущості ризикових ситуацій. Експерти, які беруть участь в опитуванні, повинні відповідати на основі свого досвіду. Оцінювання ризиків полягає у визначенні:

- а) ступеня важливості цього ризику з погляду наслідків для бізнесу (втрати);

- б) ймовірності прояву даного виду ризику у діяльності даного підприємства. Оцінюючи ступінь важливості (тяжкість наслідків) настання ризикової ситуації як градації можуть бути використані наступні:

- 1 – мінімальні наслідки;

- 2 – низькі наслідки;

- 3 – середня тяжкість наслідків;

- 4 – високий тягар наслідків;

- 5 – катастрофічні втрати.

Для визначення ймовірності ризику застосували такі градації:

- 1 – незначна ймовірність виникнення події;

- 2 – мала ймовірність виникнення події;

- 3 – середня ймовірність виникнення події;

- 4 – висока ймовірність виникнення події;
- 5 – виключно висока ймовірність виникнення події.

До визначення важливості та ймовірності того чи іншого ризику було залучено 6 менеджерів (експерти), які мають виробничий та аналітичний досвід, а також глибокі знання в області діяльності, що оцінюється.

Таким чином, оцінка ризиків на основі науково-обґрунтованих та практично застосовних методів дозволяє:

- сформувати цілісну картину ризиків, що перешкоджають здійсненню ефективної діяльності підприємства;
- ранжувати ризики за рівнем їхнього впливу на результати діяльності організації та виявляти серед них найбільш значущі;
- обґрунтовувати ефективні заходи щодо запобігання та зниження рівня ризиків.

Необхідно відзначити, що підходи до оцінки господарських ризиків, розглянутих та проаналізованих у цьому дослідженні, не покликані конкурувати з вже існуючими методами та критеріями. Їхня роль полягає в заповненні того пробілу, де інструментарій багатьох методик недостатній або в принципі не застосовується. Отримані результати призначені заповнити наявні прогалини.

1. Арбенина Т.И., Черепанова Т.Г., Махинова Н.В. Методические особенности оценки рисков малого промышленного предприятия // Менеджмент в парадигме устойчивого развития. Екатеринбург : УГЭУ, 2018. Т.1. с.3-8.

2. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии // Навч.посібник. Харків: «Основа», 1993. 288с.

3. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

4. Гочарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. Учеб. пособие. Киев: ВИРА-Р. 1998.- 267с.

5. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. - 592 с.

6. Kocziszky G., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: [tutorial] // ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi.– Kharkov-Miskolc : LTD «Planeta-prints», 2019. 689 p.

7. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

8. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders

based on value approach // *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

9. Pererva P.G., Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19, Iss.1. P.24-38.

10. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промышленном предприятии. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с

11. Kobeleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

12. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

13. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

14. Kobieliava T.O. Pererva P.G., Tkachev M.M., Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.